

Μεταπτυχιακή Εργασία

Καρκούλας Παναγιώτης

Λογική μέθοδος ερμηνείας

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών επιστημών
Τμήμα Νομικής, Τομέας Δημοσίου Δικαίου

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Δημοσίου Δικαίου 2004-2005

Μάθημα «Συνταγματικό Δίκαιο»

Διδάσκων: Καθηγητής κ. Α. Γ. Δημητρόπουλος

Η ΛΟΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Επιμέλεια Εργασίας:
Καρκούλας Παναγιώτη

Η ΛΟΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ:

Η Ερμηνευτική:

Κατά τον περασμένο αιώνα διαμορφώθηκε στο πλαίσιο των «πνευματικών επιστημών» η

Ερμηνευτική. Η Ερμηνευτική κατέστη κυριαρχούσα μεθοδολογία και απώλεσε τον χαρακτήρα μίας απλής τεχνικής ερμηνείας γραπτών κειμένων που μέχρι τότε της απέδιδαν . Η περί ης ο λόγος ερμηνευτική προσέγγιση βρήκε εφαρμογή στις επονομαζόμενες ερμηνευτικές επιστήμες, στις οποίες υποκειμενικές σκέψεις και αντικειμενικά νοήματα δεν διακρίνονταν καθαρά. Μία εκ των επιστημών αυτών είναι και η Νομική (οι υπόλοιπες είναι η Θεολογία και η Φιλολογία) .

Η λογική μέθοδος ερμηνείας:

Οι μέθοδοι ερμηνείας κατά τον Savigny είναι δραστηριότητες που πρέπει να συμβάλλουν ενωμένες προκειμένου να πετύχει η ερμηνεία. Μία εκ των μεθόδων ερμηνείας που χρησιμοποιεί με μεγάλη συχνότητα ο νομικός κόσμος συνιστά η λογική μέθοδος. Οι απόψεις ως προς το περιεχόμενο της λογικής ερμηνείας δεν συμπίπτουν πάντα στους κόλπους των νομικών θεωρητικών αν και οι αποκλίσεις ενίοτε δεν είναι μεγάλης έκτασης. Κατά μία άποψη μέσω της λογικής ερμηνείας επιδιώκεται με τη βοήθεια κανόνων της τυπικής και διαλεκτικής λογικής ο προσδιορισμός του αληθούς νοήματος του νόμου. Συνεπώς για τον προσδιορισμό του αντικειμενικού νοήματος του κανόνα δικαίου η λογική ερμηνεία κάνει χρήση κανόνων τυπικής λογικής. Ειδικότερα για τον καθορισμό νομικών εννοιών και την επίλυση νομικών ζητημάτων η λογική ερμηνεία επωφελείται μίας σειράς επιχειρημάτων:

- Το επιχείρημα εξ' αντιδιαστολής (argumentum a contrario) .

Σύμφωνα με αυτό εφόσον για το Χ ζήτημα υπάρχει η σχετική ρητή ρύθμιση, έπεται ότι για το αντίθετο Ψ ζήτημα θα υπάρξει αντίθετη ρύθμιση.

- Το επιχείρημα της εις άτοπον απαγωγής (argumentum ad absurdum).

Σύμφωνα με αυτό αφού πρώτα αποκλειστούν οι λιγότερο πιθανές ερμηνευτικές λύσεις ανευρίσκεται το αληθές νόημα του κανόνα δικαίου.

- Το επιχείρημα "εκ του μείζονος το έλασσον" (argumentum a majori ad minus).

Κατά το επιχείρημα αυτό εφόσον το δίκαιο επιτρέπει το μείζον έπεται ότι πολύ περισσότερο επιτρέπει και το έλασσον.

- Το επιχείρημα "εκ του ελάσσονος το μείζον" (argumentum a minori ad majus).

Κατά το επιχείρημα αυτό εφόσον το δίκαιο απαγορεύει το έλασσον έπεται ότι πολύ περισσότερο απαγορεύει και το μείζον.

- Το εκ της σιγής του νόμου επιχείρημα (argumentum a silentio).

Σύμφωνα με αυτό η σιγή του νόμου οδηγεί σε συγκεκριμένο κάθε φορά συμπέρασμα.

Η διαλεκτική λογική στη λογική μέθοδο ερμηνείας:

Η επεξήγηση των νομικών εννοιών και νομικών κειμένων μέσω της λογικής ερμηνείας δεν είναι δυνατόν να λαμβάνει χώρα ανεξάρτητα και πέρα από την πραγματικότητα. Η αντιμετώπιση της λογικής μεθόδου αποκλειστικά υπό το πρίσμα μίας αμιγούς εννοιοκρατίας δεν εξυπηρετεί το εύστοχο και αποτελεσματικό του κανόνα δικαίου. Κατά συνέπεια με τη λογική ερμηνεία θα προκριθεί εκείνη η νομική αξιολόγηση του νομικού κειμένου, η οποία δεν θα αγνοήσει την τρέχουσα πραγματικότητα και δεν θα περιοριστεί-εγκλωβιστεί στο νομικό κείμενο. Στις περιπτώσεις κακής διατύπωσης του νομοθέτη η λογική ερμηνεία θα αποτελέσει πολύτιμο ερμηνευτικό εργαλείο προς συμπλήρωση των ασαφειών-κενών που η γραμματική ερμηνεία πιθανόν δεν έχει καταφέρει να καλύψει ικανοποιητικά και συναφώς προς εύρεση του αντικειμενικού νοήματος του κανόνα δικαίου. Προς επίτευξη του σκοπού αυτού η λογική ερμηνεία εκτός των κανόνων της τυπικής λογικής χρησιμοποιεί και κανόνες της διαλεκτικής λογικής, η οποία ενισχύει την προσπάθεια εντοπισμού της κινητικότητας των νομικών εννοιών. Πιο απλά η διαλεκτική λογική βοηθά στην κατανόηση της κινητικότητας (δηλαδή της μεταβολής του περιεχομένου) νομικών εννοιών τόσο από απόψεως χρονικής όσο και επί τη ευκαιρία θεσμικής εφαρμογής των σχετικών δικαιωμάτων ή μετάβασης από τη νομιμότητα στην παρανομία και αντιστρόφως (κατάσταση ανάγκης, άμυνα κ.λπ.).

Συσταλτική και διασταλτική ερμηνεία:

Εξάλλου οι κανόνες της τυπικής λογικής επιβάλλουν ενίοτε στενότερη και ενίοτε ευρύτερη ερμηνεία του κανόνα. Η συσταλτική ερμηνεία αποδίδει στον κανόνα δικαίου νόημα στενότερο από εκείνο που συνάγεται από το γράμμα του νόμου (interpretatio restrictiva).

Αντίθετα η διασταλτική ερμηνεία αποδίδει στον κανόνα δικαίου νόημα ευρύτερο από το γράμμα του νόμου (interpretatio extensiva). Βεβαίως υπάρχει και η αντίθετη προς το νόμο ερμηνεία (interpretatio contra legem/contra constitutionem) η οποία αποδίδει στον κανόνα δικαίου νόημα αντίθετο από εκείνο που προκύπτει από το γράμμα του.

Αιτιώδεις δεσμοί στο πλαίσιο της λογικής ερμηνείας:

Στο πεδίο της λογικής ερμηνείας σημαντικός είναι ο εντοπισμός και η αξιοποίηση των αιτιώδων δεσμών που συνδέουν τα ενδιαφέροντα το δίκαιο φαινόμενα. Αιτιώδης συνάφεια υφίσταται όταν συναντάται το περιεχόμενο ενός δικαιώματος με αυτό ενός θεσμού σε ένα κοινό αντικειμενικό στοιχείο όπως παραδείγματος χάριν το δικαίωμα της πολιτικής ελευθερίας μέσα στο θεσμό του κόμματος. Με τον τρόπο αυτό η αιτιώδης συνάφεια επεκτείνει την εφαρμογή της και στο δημόσιο δίκαιο μέσω της λογικής ερμηνείας και επιπλέον με την ισχύ της βασικής αρχής ότι επιτρέπονται, στο μέτρο που επιβάλλει η αιτιώδης συνάφεια, οι αιτιώδεις περιορισμοί (αυτοί που επιτρέπονται από το Σύνταγμα) και απαγορεύονται οι αναιτιώδεις περιορισμοί (εκείνοι που απαγορεύονται από το Σύνταγμα), ως προσβάλλοντες συνταγματικά δικαιώματα. Έτσι κατά συνέπεια εντοπίζεται και προσδιορίζεται το περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων και θεσμών.

Θεωρητικές προσεγγίσεις της λογικής ερμηνείας:

Όπως υπονοήθηκε ανωτέρω η γραμματική ερμηνεία προηγείται της λογικής και εφόσον οδηγεί σε ικανοποιητικά αποτελέσματα αποκλείει την εφαρμογή της δεύτερης. Κατά τον Savigny λογική ερμηνεία είναι αυτή που στηρίζεται στη δομή της σκέψης του νομοθέτη. Την ίδια διατύπωση υιοθετεί και ο Κ.Μαυριάς. Κατά τον Δ.Θ.Τσάτσο η ερμηνευτική προσέγγιση της λογικής ερμηνείας ελέγχει το πόρισμα της γραμματικής ερμηνείας με κριτήριο το λόγο και με δράση διορθωτική (είτε διασταλτική είτε συσταλτική). Ο Ε.Βενιζέλος δεν προβαίνει σε διάκριση λογικής με συστηματική ερμηνεία και τις αντιμετωπίζει ενιαία. Σύμφωνα με αυτόν η λογική-συστηματική ερμηνεία αρθρώνει με τη μεγαλύτερη δυνατή συνέπεια και συνοχή (και άρα τηρώντας τις προδιαγραφές της τυπικής λογικής) τους συλλογισμούς της διάταξης προς θεμελίωση ενός ερμηνευτικού συμπεράσματος για το νόημα και το κανονιστικό περιεχόμενό της. Ο Ε.Βενιζέλος συνεχίζει ότι η λογική-συστηματική ερμηνεία μπορεί να ακολουθήσει είτε την επιλογή της εννοιοκρατικής και τυπολογικής προσέγγισης είτε την επιλογή της λογικής οργάνωσης και συγκρότησης όλων των στοιχείων που επηρεάζουν την ερμηνεία και την ερμηνευτική πράξη, αρχής γενομένης από τη γραμματική διατύπωση και τις ιστορικές συνθήκες θέσπισης της διάταξης, την αρχική της ratio, τη μετέπειτα εξέλιξη και τη συστηματική ένταξη της διάταξης. Τέλος στη λογική ερμηνεία εντάσσει και αρχές όπως *lex superior derogat inferiori*, *lex posterior derogat priori*, *lex specialis derogat generali* και *lex posterior generalis non derogat priori speciali*, κάτι που δεν κάνουν τουλάχιστον ευθέως αρκετοί εκπρόσωποι της θεωρίας. Κατά την άποψη του Ανδ.Γ.Δημητρόπουλου οι εν λόγω αρχές αποτελούν κανόνες που απλά υποδεικνύουν το εκάστοτε εφαρμοστέο δίκαιο και κατά συνέπεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελούν μέρος της λογικής ερμηνείας αλλά αντιθέτως συνιστούν προγενέστερη νοητική διεργασία τόσο χρονικά όσο και λογικά. Κατά τον Φ.Σπυρόπουλο η ερμηνεία βασίζεται και στη λογική, δηλαδή στην επιστήμη που εξετάζει τους όρους και τα είδη της ορθής νόησης και ορίζει νόμους ή αρχές ή κανόνες, τους οποίους οφείλει να ακολουθεί κάποιος αν αναζητά την ορθότητα των νομικών κρίσεων. Ο Φ.Σπυρόπουλος συντάσσεται με τον Ε.Βενιζέλο αναφέροντας ότι η λογική ερμηνεία αποβλέπει στην ανεύρεση των νοημάτων των διατάξεων των κανόνων δικαίου βάσει κανόνων της τυπικής λογικής, στο πλαίσιο της δεδομένης δομής των διατάξεων, στην οποία είναι αρθρωμένες και σε συνάρτηση με αυτές και με το όλο σύστημα της ισχύουσας έννομης τάξης. Καταλήγει συνεπώς ότι η λογική ερμηνεία με τον τρόπο αυτό αποβαίνει συστηματική. Προς επίρρωση και απόδειξη της άποψης αυτής παρατίθεται το παράδειγμα του άρθρου 23 παρ.2 Συντάγματος το οποίο ορίζει ότι «Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων». Με δεδομένο ότι η συνταγματική διάταξη δεν περιλαμβάνει επιφύλαξη υπέρ του νόμου για την άσκηση απεργίας (δηλαδή με δεδομένο ότι το δικαίωμα απεργίας είναι ανεπιφύλακτο), στο ερώτημα πώς θα επιτραπούν οι περιορισμοί του δικαιώματος αυτού ως προς τον καθορισμό προσωπικού ασφαλείας

και την προειδοποίηση του εργοδότη την λύση θα δώσει η λογική και συστηματική ερμηνεία. Έτσι το άρθρο 23 παρ.1 ορίζει ότι «το Κράτος λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών με αυτήν δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου». Η απεργία ως συνδικαλιστικό δικαίωμα θα ασκηθεί και αυτή μέσα στα όρια του νόμου. Συμπερασματικά παρά τις όποιες αποκλίσεις είναι καθολικά αναγνωρισμένη η αξία της λογικής ερμηνείας για την εύρεση του αντικειμενικού νοήματος του κανόνα δικαίου και

συνάμα ευρεία είναι και η χρήση της μεθόδου αυτής στην νομική πρακτική από τους φορείς της ερμηνείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- 1) Π.Α.Γέμος, "Μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών", τόμος 1, Δ' διευρυμένη έκδοση, 2004.
- 2) Ανδ.Γ.Δημητρόπουλος, "Γενική συνταγματική θεωρία - Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου", τόμος Α', 2004.
- 3) Κ.Λ.Γεωργόπουλος, "Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο", 9η έκδοση, 1998.
- 4) Κ.Γ.Μαυριάς, "Συνταγματικό Δίκαιο", 2η έκδοση, 2002.
- 5) Δ.Θ.Τσάτσος, "Συνταγματικό Δίκαιο", τόμος Α', έκδοση Δ', 1994.
- 6) Ε.Β.Βενιζέλος, "Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου", Ι, 1991.
- 7) Φ.Κ.Σπυρόπουλος, "Η ερμηνεία του Συντάγματος. Εφαρμογή ή υπέρβαση της παραδοσιακής μεθοδολογίας του δικαίου;"
- 8) Π.Σούρλας, "Θεμελιώδη ζητήματα της μεθοδολογίας του δικαίου", μέρος α', θεωρητική στοιχείωση (πανεπιστημιακές παραδόσεις), 1986.
- 9) Ι.Π.Αραβαντινός, "Εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου", δεύτερη έκδοση, 1983.
- 10) Ανδ.Γ.Δημητρόπουλος, "Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου", τόμος Ι, 2001.

